

1

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

שם השיעור: "יענק'ה' ביום צרה...ואנחנו קמנו ונתעודד"

שם המרצה: אלחנן סמט elsamet@gmail.com

א למנצח מזמור לדוד.

ב

א

מזמור כ'

ו עתה ידעתי

א ב יענק'ה' ביום צרה

כי הושיע'ה' משיחו

ישגבך שם א-להי יעקב.

יענהו משימי קדשו

ב ג ישלח ענוד מן קדש

בגברות ישע ימינו.

ומציון יסעודך.

ז ח אלה ברכב ואלה בסוסים

ג ד יזכר כל מנחתך

ואנחנו בשם ה' א-להינו נזכיר.

ועולתך ידשנה סלה.

ח ט המה פרעו ונפלו

ד ה יתן לך כלבבך

ואנחנו שקמנו ונתעודד.

וכל עצתך ימלא.

ט י ה' הושיעה

ה ו נרננה בישועתך

המלך יעננו ביום קראנו.

ובשם א-להינו נדגל

ימלא ה' כל משאלותיך.

בחלק השני (ו-) מדבר שלית הצבור בשם כל העם אל כל השומעים. הוא מכריז, כי ברור לו, שהברכה למלך נתקבלה וה' יענה את המלך: עתה ידעתי כי הושיע וגו'. לא נתפרש בגוף המזמור, כיצד נודע למשורר 'כי הושיע ה' משיחו'.

האלף

"עצב יצא" - אלף נזכר

האלף א' ביצא 15?

ואפשר שהחלק השני של המזמור נאמר לאחר הנצחון. ולפי זה לא נאמר מלכתחלה כל המזמור בציפיות אחת, אלא חלקו הראשון נאמר בעת צרה לפני הקרב המכריע עם האויב, וחלקו השני נאמר לאחר הקרב ההוא. ולפי שיטה זו הדבור 'המה פרעו ונפלו' וגו' הוא ספור הדברים על הנצחון שנחלו בני ישראל בקרב שעליו התפללו בראשית המזמור.

1

אלף א' ביצא 15

פי' א' ביצא 15

סברה אחרת שהמזמור נאמר בשעת הקרבת הקרבן, ולפניהם היו אותות בשעת העבודה שקרבנם נרצה. כגון, שנפלה אש מן השמים ואכלה את הקרבן, או אות אחר מעין זה (וגם בדברי חז"ל מספר כמה פעמים, על אותות שנראו בבית המקדש והודיעו אם היא שעת רצון או שעת רגז). ועל אות זה בשר המבשר: עתה ידעתי וגו'. ולפי שיטה זו אפשר שהאומר 'עתה ידעתי' הוא הכהן שנשאל באורים ותמים וקבל מענה לטובה.

2

ובפרושו בפנים נקטנו שיטה, שהבטחון בישועה בא למתפללים מעצם תפלתם, ועל ידי התבוננותם בהפרש הגדול שיש בין הבוטח בתשועת ה' ובין הבוטח בכח הרכב והסוסים:

3

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

שם השיעור: "יענק'ה ביום צרה... ואנחנו קמנו ונתעודד"

שם המרצה: אלחנן סמט elsamet@gmail.com

הצטרף "צוות" קוארנטין האפולוניה ה/ספט-אוקט

1. לראשונה מופיע צירוף זה בפרשת העקידה, בראשית כ"ב, יב. לאחר שאברהם עקד את בנו על גבי המזבח ושלת ידו אל המאכלת, קרא אליו מלאך ה' ואמר לו:

אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה
כִּי עֵתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֶה אֱ-לֹהִים אֶתָּה
וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יַחֲידְךָ מִמֶּנִּי

לנוכח מעשיו של אברהם בעקידת בנו ושאר פעולותיו, נודע הדבר בבירור למלאך ה' כי אברהם ירא א-לוהים הוא.

2. בשמות י"ח, יא מופיע צירוף זה שנית. יתרו מגיע אל משה המדבר, "וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחוּתְנוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם
עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל" (שם פס' ח), ועל מה שסיפר לו משה מגיב יתרו ואומר:

עֵתָה יִדְעָתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱ-לֹהִים, כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם.

3. בשלישית מופיע צירוף זה בשופטים י"ז, יג, בסיפור פסל מיכה. מיכה מזמין את הנער הלוי לשמש לו ככהן בבית אלוהים שבנה, "וַיִּוָּאֶל הַלֵּוִי לְשִׁבְתָּ אִתָּה הָאִישׁ... וַיְהִי לוֹ הַנֶּעֱר לְכֹהֵן" (שם פס' יא-יב). לנוכח 'שיפור' זה במעמדו של בית האלוהים שבנה מגיב מיכה:

עֵתָה יִדְעָתִי כִּי יִיטִיב ה' לִי, כִּי הָיָה לִי הַלֵּוִי לְכֹהֵן.

4. ברביעית מופיע הצירוף במל"א י"ז כד. אליהו לוקח מן האלמנה שבביתה הוא מתארח את בנה המת, ואחר ששבה נפש הילד אל קברו הוא משיבו לאמו: "וַיִּתְּנֶהוּ לְאִמּוֹ, וַיֹּאמֶר אֶלְיָהוּ: רָאִי, חֵי בְנֶךְ!" (שם כג). ועל כך מגיבה האישה:

עֵתָה זֶה יִדְעָתִי כִּי אִישׁ אֱ-לֹהִים אֶתָּה, וְדָבַר ה' בְּפִיךָ אָמֵת.⁶

הצירוף החמישי והאחרון בספרי המקרא הוא זה הבא במזמורנו "עֵתָה יִדְעָתִי כִּי הוֹשִׁיעַ ה' מִשִּׁיחוֹ".

מהו המכנה המשותף לארבע הופעותיו של הצירוף הנידון בספרי הפרוזה במקרא? התשובה היא שבכולם מצוטט דובר המכריז על ידיעה שנתחדשה לו, בעקבות מעשה שאירע או בעקבות דיבור של זולתו שנאמר לו לפני הכרזתו.⁷ והדבר מתבקש: כאשר דובר מכריז כי עתה נתחדשה לו ידיעה שלא הייתה נחלתו עד עתה, הרי זה בעקבות אירוע חיצוני שקדם, ואשר שינה את תודעתו.

במילים אחרות: "עֵתָה יִדְעָתִי" היא תגובה של דובר לדברי רעהו או למעשהו, והיא אינה מתאימה לתיאור תובנה פנימית שהתחדשה בליבו של דובר באמצע דיבורו.

צירוף זה הוא פתיחה למסקנה שמסיק הדובר ממה שקדם

לדבריו: המסקנה שמסיק מלאך ה' ממעשיו של אברהם בעקידה היא, "כִּי יִרְאֶה אֱ-לֹהִים אֶתָּה"; המסקנה שמסיק יתרו מסיפורו של משה היא, "כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱ-לֹהִים"; המסקנה שמסיק מיכה מהסכמת הלוי לשמש לו כהן היא "כִּי יִיטִיב ה' לִי"; המסקנה שמסיקה האלמנה

מהחייאת בנה בידי אליהו היא "כִּי אִישׁ אֱ-לֹהִים אֶתָּה". בכל המקרים הללו המסקנה מעניקה למעשהו או לדיבורו של הזולת משמעות עומק פנימית בעלת תוקף דתי.